

2025-05-19

Diarienummer
FI2024/02595

Sveriges Konsumenters remissvar: Kontantutredningen

Sveriges Konsumenter är en obunden, ideell organisation, med 20 medlemsorganisationer, som arbetar för alla konsumenters bästa genom att granska företag, påverka politiken och stärka konsumenter. *Sedan den 1 januari 2025 har det statliga verksamhetsstödet om drygt 5 miljoner kronor till oss som nationell konsumentorganisation tagits bort. Det innebär att organisationens möjlighet att bedriva ett viktigt konsumentpolitiskt arbete kraftigt har reducerats.*

Att stärka och behålla kontantsystemet är en viktig konsumentfråga som Sveriges Konsumenter under lång tid aktivt har drivit tillsammans med flera medlemsorganisationer och Kontantupproret. Tillsammans har vi krävt att rätten att betala med kontanter ska lagstadgas.

Det finns flera skäl till att det är viktigt att behålla kontanterna som betalmedel i Sverige:

- **Finansiell inkludering.** Allt fler människor saknar tillgång till digitala betalverktyg. För en del är det frivilligt för man inte känner sig trygg med digitala betalningar, men allt fler nekas betalkonto, något som Finansinspektionen lyft vid flera tillfällen. Det leder till en finansiell exkludering och att man inte kan ta del i samhället som andra. Det kan till exempel handla om äldre personer, personer med funktionsnedsättning med flera.
- **Integritet.** För att skydda den personliga integriteten för bland annat personer som lever under hot och inte vill kunna spåras.
- **Beredskapsskäl.** För att kontanter ska fungera i kris måste de också fungera i fredstid.

Sveriges Konsumenter delar utredningens bild av verkligheten och de behov som finns hos stora grupper i samhället för att kunna använda kontanter. De lagförslag som utredningen lagt fram är i huvudsak en reglering av hur kontanterna används i dag, där förslagen syftar till att nuvarande situation inte ska försämrats. En bättre ambition hade varit att stärka kontantsystemet och att öka kontantanvändningen och kontantacceptansen eftersom den redan i dag är på en mycket låg nivå, inte minst mot bakgrund av det osäkra omvärlds- och beredskapsläget.

Sveriges Konsumenter lämnar nedanstående synpunkter på utredningens förslag.

10.1 Acceptans av kontanter

Sveriges Konsumenter delar utredningens uppfattning om att det ska fastställas i lagen om betaltjänster att livsnödvändiga varor ska kunna betalas kontant. Men att begränsa livsnödvändiga varor till livsmedel, apoteksvaror och offentligrättsliga avgifter innebär att människor som i sin

vardag bara använder kontanter inte kan leva ett normalt liv och därmed riskerar att hamna i utanförskap.

Sveriges Konsumenter har under lång tid krävt att det ska gå att köpa kläder, skor, drivmedel och biljetter i kollektivtrafiken (på fasta försäljningsställen) kontant och hade hoppats att utredningen hade tagit fasta på detta och vidgat begreppet livsnödvändiga varor.

När det gäller förslaget att betala offentligrättsliga avgifter kontant menar Sveriges Konsumenter att det är ett bra förslag som förtydligar det som redan är gällande rätt enligt Högsta domstolen. Regionerna har inte tillämpat detta på ett korrekt sätt avseende patientavgifter i vården. Utredningen påpekar även att offentliga aktörer bör ta ansvar och erbjuda kontantbetalning också i andra verksamheter, oavsett vad lagen kräver. Detta är en mycket viktig punkt för att öka kontantacceptansen och underlätta för människor som inte vill eller kan använda kontanter att kunna göra det. Betydligt fler offentliga aktörer bör hörsamma den politiska ambitionen att acceptera kontant betalning, till exempel museer och badhus.

10.4 Infrastruktur för kontanter

Sveriges Konsumenter instämmer i utredningens förslag att det bör införas ett tydligare krav på att banker som redan i dag omfattas av krav att tillhandahålla platser för kontantuttag samt insättning av dagskassa ska erbjuda tjänster som är lämpliga och behovsanpassade för användaren. Det är även viktigt att konsumenter både ska kunna göra uttag och insättningar av kontanter på kontot utan kostnad.

Förslaget är en förstärkning av nuvarande reglering som infördes 1 januari 2021. Det är en efterlängtd skärpning eftersom bankerna har erbjudit minsta möjliga nivå av tjänster och därmed underminerat lagstiftningen. Infrastrukturen för insättning av dagskassor har minskat kraftigt under de senaste åren. Föreningar och företag har drabbats hårt av detta då många har stora problem med att sätta in kontanter.

10.5 Riksbankens roll för ett fungerande betalningssystem

Sveriges Konsumenter tillstyrker utredningens förslag att Riksbankslagen bör kompletteras med ett vidgat mandat för Riksbanken att ansvara för att sedlar och mynt ska kunna användas i hela Sverige.

10.7 Kontanter som betalmedel i höjd beredskap

Utredningen bedömer ”att det är av största vikt att sedlar och mynt som ges ut av Riksbanken, lagliga betalmedel, fortsatt kan användas för betalning av de mest nödvändiga utgifterna i Sverige. Att upprätthålla funktionen i kontantkedjan under normala omständigheter möjliggör för att kunna hantera utmaningar eller störningar som kan uppstå i elektroniska system med påverkan på andra betalmedel i händelse av en kris eller under höjd beredskap. Kontanter fyller det viktiga gap som än så länge inte finns alternativa lösningar till om system för elektricitet eller telekommunikation skulle drabbas av störningar.”

Sveriges Konsumenter delar utredningens bedömning och understryker vikten av den. Redan i dag förekommer störningar som kräver att fler situationer än de som regleras i utredningens förslag behöver ha beredskap att upprätthålla kontantkedjan.

10.8 Offlinefunktionalitet för betalkort

Sveriges Konsumenter delar utredningens bedömning att regeringen bör tillsätta en utredning med syfte att föreslå lagar kring offline-funktionalitet för elektroniska betalningar (betalkort eller andra betalsätt).

10.9 Inkludering och digitalt utanförskap

Sveriges Konsumenter delar utredningens bedömning att ”Bankerna och till vis mån även handeln har avvecklat kontanterna för tidigt och mer behöver göras för att alla i samhället ska kunna genomföra betalningar på lika villkor. Större ansträngning behöver göras från bankernas sida för att bemöta och inkludera de personer som i dag står långt från de digitala alternativen för att hantera sin ekonomi, och handeln behöver ha i åtanke att alla konsumenter inte har förmåga att hantera tjänster för självbetjäning eller andra digitala plattformar för att genomföra köp..”

Både banker, myndigheter och handel behöver göra mer för att möta de behov och underlätta för dem som vill betala med kontanter. Bättre personlig service och möjlighet att kunna betala med sedlar och mynt är en förutsättning. Kostnader för kontanthantering och kontroller för penningtvätt ska inte stå i vägen för att kundernas förutsättningar att betala på det sätt som passar dem ska uppfyllas.

Den allmänna uppfattningen är att de digitala betalningssätten är framtiden. Men då måste alla kunna använda dem. I dag är många digitala betalningssätt för krångliga för användarna och dessutom för dyra. De digitala betalningstjänsterna måste utgå från – och inkludera – de personer som är minst digitala. Då kommer fler kunna använda dem.

Sveriges Konsumenters medlemsorganisation Funktionsrätt Sverige uppmärksammar i sitt remissvar till Kontantutredningen att staten har åtaganden i enlighet med Funktionsrättskonventionen att säkerställa tillgänglighet (artikel 9) och rätten att leva självständigt och vara del av samhällsgemenskapen (artikel 19). FN uppmanade Sverige 2024 att garantera digital tillgänglighet och elektronisk identifiering. Funktionsrätt Sveriges menar att det inte kan vara valfritt för banker och handel att göra sina tjänster tillgängliga för hela befolkningen och skriver i remissvaret att om det inte går att få tillgång till betaltjänster och handel är det enligt konventionen något som ska omfattas av diskrimineringslagen, vilket Sveriges Konsumenter ställer sig bakom.

10.10 Räkningsbetalningar

Sveriges Konsumenter delar utredningens bedömning att regeringen bör tillsätta en utredning om möjligheten att genomföra betalningar av räkningar och inlösen av utbetalningsavier med sedlar och mynt.

Stockholm dag som ovan,

Johanna Hållén
Generalsekreterare, Sveriges Konsumenter